

Το κτίριο του «Υπουργείου Ναυτικών» στην πλατεία Κλαυθμώνος

*Του Αντιναυάρχου (ε.α.) Ξενοφώντος Π. Μαυρογιάννη Π.Ν.
Φωτ.: Δημήτρης Παναγιωτόπουλος*

Το ιστορικό του κτιρίου όπου σήμερα στεγάζονται οι υπηρεσίες της Διοικήσεως Διοικητικής Μερίμνης του Ναυτικού (ΔΔΜΝ) στην πλατεία Κλαυθμώνος, μας οδηγούν στα πρώτα χρόνια της απελευθέρωσης του Έθνους. Τότε που ο χώρος όπου θεμελιώθηκε το κτίριο, ήταν ακόμη οικόπεδο.

Το κτίριο του «Υπουργείου Ναυτικών» επί της πλατείας Κλαυθμώνος. Το μπαλκόνι πάνω από την κεντρική είσοδο, από το οποίο ο Αρχηγός του Στόλου Υποναύαρχος Π. Κουντουριώτης μαζί με τον Πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο, ανακοίνωσαν στον Αθηναϊκό λαό τη νικηφόρα κατάληξη των Βαλκανικών πολέμων.

Πριν από ενάμιση αιώνα αποτελούσε το στολίδι στην πλατεία του «Κήπου του Παλαιού Παλατιού», όπως ονομαζόταν η σημερινή πλατεία Κλαυθμώνος. Εκεί βρίσκονταν τα «Παλαιά Ανάκτορα» όπου από το 1835 στην οικία Βούρου (σημερινό Μουσείο Πόλης των Αθηνών) μαζί με τις οικίες Μαστρανικόλα και Αφθονίδου διέμενε, προσωρινά, ο βασιλεύς Όθων μέχρι την αποπεράτωση των οριστικών ανακτόρων το 1843, που σήμερα στεγάζεται η Βουλή των Ελλήνων.

Η πλατεία με τα χρόνια άλλαξε ονόματα: πρώτα ονομαζόταν «Κήπος του Νομισματοκοπείου» από το ομώνυμο στην πλατεία κτίριο, μετά «Κήπος του Υπουργείου Οικονομικών» που βρισκόταν επί της πλατείας, για να λάβει το 1878 το σημερινό της όνομα «Πλατεία Κλαυθμώνος» από ένα χρονογράφημα στο περιοδικό «Εστία» που την παρομοίασε με «Κήπο Κλαυθμώνος», επειδή οι απολυόμενοι σε κάθε κυβερνητική αλλαγή δημόσιοι υπάλληλοι – τότε δεν ίσχυε η μονιμότητα – συγκεντρώνονταν μπροστά στο Υπουργείο Οικονομικών για να «κλαυθούν» για την απόλυσή τους.

Κατ' άλλους η ονομασία προήλθε από τους Υπουργούς που έκαναν και αυτοί το ίδιο όταν έχαναν το χαρτοφυλάκιό τους.

Η οικία Βούρου, τα «Παλαιά Ανάκτορα», σήμερα στεγάζει το Μουσείο της πόλεως των Αθηνών.

Η πλατεία Κλαυθμώνος και το ωραιότατο νεοκλασικό κτίριο επί της οδού Παπαρρηγοπούλου και Παλαιών Πατρών Γερμανού, λόγω και της γειννιάσής τους με την επί της οδού Σταδίου Παλαιάς Βουλής, συνδέθηκαν άρρηκτα, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με τις πολιτειακές και πολιτικές εξελίξεις του νεώτερου Ελληνικού Κράτους.

Είσοδος της ΔΑΜΝ από την οδό Παπαρρηγοπούλου

Ας αρχίσουμε όμως, να ξετυλίγουμε από την αρχή το κουβάρι της ιστορίας του κτιρίου το οποίο προήλθε από τη συνένωση δύο γειτονικών κτιρίων, το πρώτο γωνία Παπαρρηγοπούλου και Παλαιών Πατρών Γερμανού (οικία Σκυλίτση), το δεύτερο με πρόσοψη επί της πλατείας Κλαυθμώνος (κτίριο NAT).

Στο φως η Ιστορία

Ο πλούσιος έμπορος Ιωάννης Σκυλίτσης το 1844 έκτισε μία πολυτελέστατη ημιτριώροφη κατοικία που κατελάμβανε περίπου το μισό οικόπεδο εκτάσεως 1.031 τετρ. πήχεων στην οποία κατοίκησε με την οικογένεια του μέχρι το 1865. Ονομαστοί Ιταλοί τεχνίτες διακόσμησαν τις οροφές και τμήματα των τοίχων εσωτερικά δημιουργώντας, ένα θαυμαστό σύνολο με φανταστικές λεπτομέρειες. Σε πολλά σημεία οι «σκιές» δίνουν με ιλλουζιονιστικό τρόπο την εντύπωση γύψινων διακοσμή-σεων ενώ πρόκειται για επίπεδες απεικονίσεις. Στον όλο διάκοσμο διακρίνουμε στοιχεία επίδρασης από την ιταλική ζωγραφική προσαρμο-σμένα στην αισθητική και τεχνοτροπία που επικρατούσε το 19^ο αιώνα στην Αθήνα.

Δυστυχώς με την πάροδο των 150 χρόνων οι εξαιρετες τοιχογραφίες και οροφογραφίες θάφτη-καν από ενάμιση πόντο σοβάδες και λαδομπογιές λες και κάποιο

άγνωστο χέρι σε άγνωστο χρόνο θέλησε να εξαφανίσει την ταυτότητα και ιστορία τους. Τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες – η αλήθεια είναι όχι αποφασιστικές – να τις αποκαλύψουν. Εξωτερικά το κτίριο έχει νεοκλασική μορφή με χαρακτηριστικό στοιχείο δύο κίονες από τοσκανικούς μονόλιθους, στην κεντρική πύλη (επί της πλατείας Κλαυθμώνος) που παραπέμπουν σε Ιταλό αρχιτέκτονα.

Το 1865 η αριστοκρατική κατοικία Σκυλίτση νοικιά-στηκε στην Ιονική Τράπεζα για τέσσερα χρόνια και το 1869 οι κληρονόμοι του Σκυλίτση, την πούλησαν στο Ελληνικό Δημόσιο το οποίο εκπροσωπήθηκε στη συμβολαιογραφική πράξη από τον Υπουργό Οικονομικών Α. Αυγερινό και τον Υπουργό Ναυτικών Δ. Τριγγέτα. Το 1884 στεγάστηκε το Υπουργείο Ναυτικών, ένα από τα πρώτα συσταθέντα Υπουργεία (1832) του νέου Ελληνικού Κράτους.

Κεντρική είσοδος επί της πλατείας Κλαυθμώνος με τους δύο κίονες από Τοσκανικούς μονόλιθους.

Το δεύτερο κτίριο, ημιτριώροφο κι' αυτό, κτίστηκε το 1884 από το Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο (NAT) καταλαμβάνοντας το 1/3 οικοπέδου, 963 τετρ. πήχων, που είχε αγοραστεί από τον τραπεζίτη Σπ. Δημέζη και στεγάστηκαν, επί μία τριετία, όλες οι υπηρεσίες του NAT. Το οικόπεδο ανήκε από το 1831 στον Σύμβουλο Επικρατείας Αναγνώστου Δηλιγιάννη που μετά από σειρά μεταβιβάσεων κατέληξε στον Σπ. Δημέζη. Επειδή το κτίριο του Υπουργείου Ναυτικών δεν επαρκούσε για να καλύψει τις συνεχώς διευρυνόμενες δραστηριότητες του Υπουργείου, το Ελληνικό Δημόσιο αγόρασε από το NAT το δικό του κτίριο, στο δεύτερο όροφο του οποίου εγκαταστάθηκαν νέες υπηρεσίες του Υπουργείου, ενώ στο ισόγειο και τον πρώτο όροφο εξακολουθούσε να στεγάζεται δωρεάν το NAT. Παρενθετικά, αναφέρεται η συστέγαση Υπουργείου Ναυτικών και NAT συνεχίστηκε μέχρι το 1938, οπότε το NAT μεταφέρθηκε στην οδό Κριεζώτου και στη συνέχεια στον Πειραιά όπου υπάρχει σήμερα.

Κατά τη δεκαετία του 1920 έγιναν εργασίες και νέες διαρρυθμίσεις με επέκταση του νέου πλέον κτιρίου προς την πλευρά της οδού Πραξιτέλους με την προσθήκη ενός ακόμα ορόφου, που του έδωσαν, περίπου, τη μορφή που διατηρεί σήμερα.

Θεωρείται σκόπιμο να επισημανθεί εδώ ότι από συστάσεώς του το Υπουργείο

Ναυτικών ασκούσε τη διοίκηση και διεύθυνση του Πολεμικού και Εμπορικού Ναυτικού. Στο κτίριο της Κλαυθμώνος την εποχή εκείνη, εκτός από τις διευθύνσεις και τα τμήματα του Υπουργείου, στεγάζονταν και οι διευθύνσεις των υπηρεσιών Υδρογραφίας, Φάρων, Ναυτικής Δικαιοσύνης, Ναυτικής Επιμελητείας, καθώς και αυτοτελή τμήματα του Ταμείου Εθνικού Στόλου, Κεντρικού Ταμείου, Ειδικού Λογιστηρίου και άλλων υπηρεσιών.

Οι αυξημένες συνεχώς απαιτήσεις σε χώρους οδήγησαν τη δεκαετία του 1920 σε μία σειρά εργασιών και διαρρυθμίσεων του νέου πλέον κτιρίου και την επέκτασή του προς την πλευρά της οδού Πραξιτέλους με την προσθήκη ενός ακόμη ορόφου (ήδη από το 1890 είχε προστεθεί και άλλος όροφος) που του έδωσαν περίπου τη μορφή που διατηρεί σήμερα. Παράλληλα με τη δημιουργία του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας το 1920 οι υπηρεσίες που ασχολούνταν με τα θέματα του Εμπορικού Ναυτικού έφυγαν από το κτίριο της Κλαυθμώνος.

Είσοδος ΔΔΜΝ με ημιπερατωθείσα αποκάλυψη οροφής

Τον Απρίλιο του 1941 μετά την κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς, το Υπουργείο Ναυτικών, ακολουθώντας την Ελληνική Κυβέρνηση, εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια για να επανέλθει το φθινόπωρο του 1944 με την απελευθέρωση με τη νέα του

ονομασία σε Ναυαρχείο Ανωτάτης Διοικήσεως. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής το κτίριο χρησιμοποιήθηκε από τους Γερμανούς για τη διεύθυνση των χερσαίων και θαλασσίων επιχειρήσεων στη χώρα και την εγγύς περιοχή. Το 1945 έλαβε και πάλι την αρχική του ονομασία σε Υπουργείο Ναυτικών για να καταργηθεί το 1950 με Βασιλικό Διάταγμα και να συσταθούν τα ΓΕΣ, ΓΕΝ, ΓΕΑ αντικαθιστώντας, αντίστοιχα, τα Υπουργεία Στρατού, Ναυτικού, Αεροπορίας.

Από το 1951 και μέχρι το 1973 το ΓΕΝ με τις αυξημένες ευθύνες και αρμοδιότητες ενεργούσε από το κτίριο της πλατείας Κλαυθμώνος στο οποίο δεν επήλθαν άλλες σημαντικές αλλαγές πλην της δημιουργίας δύο μικρών δωματίων στο πίσω μέρος – ώστε να μην επηρεασθεί η πρόσοψη – για τις απαιτήσεις ενδιαίτησως των στρατευσίμων.

Ο διάδρομος του πρώτου ορόφου όπου βρίσκεται το γραφείο του Ναυάρχου.

Με τη μεταστέγαση του ΓΕΝ στο Πεντάγωνο το 1973 το κτίριο παρέμεινε ακατοίκητο επί δύο χρόνια για να εγκατασταθεί το Μάιο του 1975 η Διοίκηση Διοικητικής Μερίμνης Ναυτικού, μεταφερθείσα από τις Μουρνιές της Κρήτης. Έκτοτε και μέχρι σήμερα εκτός από την εγκατάσταση ορισμένων νέων υπηρεσιών και διαφόρων ανακατανομών και διαρρυθμίσεων στους εσωτερικούς χώρους ουδεμία σοβαρή αλλαγή επήλθε στο κτίριο της Κλαυθμώνος. Μία σειρά εκτεταμένων εργασιών για την επισκευή της εξωτερικής του όψεως έγινε κατά το 1978-1980.

Επίσημα, το κτίριο του παλαιού Υπουργείου Ναυτικών και νυν της ΔΔΜΝ χαρακτηρίστηκε διατηρητέο μόνο κατά τις εξωτερικές του όψεις με Προεδρικό Διάταγμα του 1981.

Αποκαλυφθείσα το 2010 οροφή εισόδου του κτιρίου..

Τμήμα οροφής α' ορόφου

Διατήρηση της ιστορικής μνήμης

Η αποκατάσταση της ιστορικής αξίας του κτιρίου με την αποκάλυψη της αυθεντικής του εικόνας ήταν χρέος του Ναυτικού.

Κανείς δεν γνωρίζει πότε οι τοιχογραφίες και οροφोगραφίες παραδόθηκαν στις βούρτσες των μπογιατζήδων αφού αρκετά από τα αρχεία του Υπουργείου Ναυτικών καταστράφηκαν κατά την εσπευσμένη αναχώρηση του Υπουργείου με την είσοδο των Γερμανών στη χώρα. Η μόνη πρόσφατη μαρτυρία που υπάρχει είναι εκείνη αξιωματικού του παλαιού Ναυτικού, που λέει: «Το 1945 που μπήκαμε μετά τους Γερμανούς, θυμάμαι ότι οι τοίχοι και τα ταβάνια ήταν κάτασπρα». Ίσως γερμανικό να ήταν το βέβηλο χέρι, ίσως η καταστροφή να είχε συντελεστεί πριν από την Κατοχή.

Το χρέος του το Ναυτικό ήρθε να εκπληρώσει το 1987 όταν ξεκίνησε η εργασία για την αποκάλυψη και συντήρηση κεντρικής οροφोगραφίας στον πρώτο όροφο και των αντίστοιχων τοιχογραφιών, με τους ζωγράφους - συντηρητές αρχαιοτήτων Ηλ. Τζίμα και Γ. Παπουτσή, εμφανίζοντας για πρώτη φορά την αυθεντική ζωγραφική του 1850. Η προσπάθεια στον πρώτο όροφο επαναλήφθηκε την άνοιξη του 1993 με συνεργείο το οποίο αποτελείτο από τους στρατευσίμους Μηνά Χατζηχρήστο, Κώστα Παλαπαναγιώτου και Σπύρο Τοίμα, αποφοίτους της Ανωτάτης Σχολής Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης, οι οποίοι εργαζόνταν επί δεκάωρο μέχρι το Φεβρουάριο του 1994.

Άρχισε δειγματοληπτικά η αφαίρεση αλλεπάλληλων επιζωγραφίσεων, σοβατισμάτων και γύψινων διακοσμήσεων, αποκαλύπτοντας τα λαμπρά έργα που είχαν θαφτεί για δεκαετίες. Η επίπονη εργασία ξεκίνησε με καλέμια για να ολοκληρωθεί με νυστέρια. Αρχικά έγινε μηχανικός καθαρισμός για την αφαίρεση των πολλών στρωμάτων λαδομπογιάς, ασβέστη και πλαστικών για να ακολουθήσει χημικός καθαρισμός. Κατά την αποκάλυψη σε ορισμένες περιοχές, παρατηρήθηκε μεταγενέστερο ζωγραφικό στρώμα τοιχογραφίας που κάλυπτε την αρχική. Την επιζωγράφιση προφανώς είχαν κάνει δευτεροκλασάτοι ζωγράφοι χωρίς ιδιαίτερη τεχνική γι' αυτό και αφαιρέθηκε.

Το κτίριο του παλαιού Υπουργείου Ναυτικών είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ιστορία του νεώτερου Ελληνικού Κράτους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι, από το μπαλκόνι του κτιρίου αυτού το 1913 ο τότε Αρχηγός του Στόλου υποναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης μαζί με τον Πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο, ανακοίνωσαν στον αθηναϊκό λαό που είχε κατακλύσει την πλατεία Κλαυθμώνος τη νικηφόρα κατάληξη των Βαλκανικών Πολέμων, ενώ από τα γραφεία του διευθύνθηκαν οι ναυτικές επιχειρήσεις στη νεώτερη ιστορία του Πολεμικού Ναυτικού.

Το 2010 ο αντιναύαρχος Κ. Αγιατζίδης Π.Ν., Διοικητής της ΔΔΜΝ, ιεροφάντης της διατήρησης της ιστορικής μνήμης, με την επιμέλεια του πλωτάρχη Σ. Σκορδυλάκη Π.Ν., ερασιτέχνη αγιογράφου, έκανε άλλη μία προσπάθεια για να φέρει στο φως την ιστορία του κτιρίου. Αποκαλύφθηκαν νέα αριστουργήματα στον πρώτο όροφο και στην οροφή της εισόδου επί της οδού Παπαρρηγοπούλου, πλην όμως οι εργασίες σταμάτησαν λόγω ελλείψεως χρημάτων.

Δεν υπάρχει μεγαλύτερη κληρονομιά από τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και μαρτυρίας αυτού του τόπου στο πέρασμα των αιώνων. Λαοί που χάνουν την ιστορική τους μνήμη, τις ρίζες, την παράδοση και πνευματικότητά τους, αναποτρέπτως οδηγούνται στην καταστροφή. Η ναυτική αυτή χώρα, η Ναυτική Ελλάδα, απαιτεί την προάσπιση και διαφύλαξη αυτών των αγαθών. Το κτίριο του παλαιού Υπουργείου Ναυτικών πρέπει να μείνει στο μέλλον και ιστορικό και διατηρητέο μνημείο.

Εργασίες αποκάλυψης. Από αριστερά Γ. Παπουτσής, Πλωτάρχης Σ. Σκορδυλάκης Π.Ν. και Ηλ. Τζίμας.

Βιβλιογραφία :

- 1 . Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ελευθερουδάκη, Αθήνα 1958 Τόμος 7^{ος}.
- 2 . Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια, Αθήνα 1934 Τόμος Γ.
- 3 . Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν ΗΛΙΟΥ, Αθήνα 1977 Τόμος Γ.
- 4 . Ιστορικόν Κτιρίου ΔΔΜΝ, αντιπλοιάρχου Α. Κουτσουπέτρου Π.Ν., Αθήνα 1992.